

FRÁSÖGN

af fundum Evrópuráðsþingsins í Strassborg 21.–24. júní 2021.

Af hálfu Íslandsdeildar Evrópuráðsþingsins sóttu fundinn Ólafur Þór Gunnarsson, formaður, og Þórhildur Sunna Ævarsdóttir, varaformaður. Á dagskrá var m.a. 10 ára afmæli Istanbúl-samningsins, tjáningarfrelsi stjórnmalamanna, réttindi almennings til upplýsinga, og mannréttindabrot gagnvart Krímtöturum.

Forseti bauð sérfræðingum og aðgerðarsinum til málstofu á þingfundartíma í tilefni þess að tíu ár væru liðin frá því að Istanbúl-samningurinn, um forvarnir og baráttu gegn ofbeldi gegn konum og heimilisofbeldi, var samþykktur á vettvangi Evrópuráðsins. Ræðumenn voru Nadia Murad, baráttukona gegn kynbundnu ofbeldi í stríðum, sem sæmd var mannréttindaverðlaunum Evrópuráðsins sem kennd eru við Václav Havel árið 2016 og friðarverðlaunum Nóbels árið 2018, Anca Dana Dragu, forseti öldungadeildar rúmenska þingsins, Élisabeth Moreno, undirráðherra jafnréttismála í Frakklandi, Alexander de Croo, forsætisráðherra Belgíu, Dubravka Šimonović, sérlegur fulltrúi Sameinuðu þjóðanna um kynbundið ofbeldi, og Marija Pejčinović Burić, framkvæmdastjóri Evrópuráðsins. Murad sagði heimsfaraldur kórónuveiru hafa aukið hættuna á kynbundnu ofbeldi enda hefðu mörg lönd orðið vör við gríðarlega fjölgun tilkynninga um heimilisofbeldi. Öryggi og heilsu kvenna væri stefnt í hættu þar sem erfiðara væri að leita skjóls í athvörfum og nálgast heilbrigðisþjónustu. Hún sagðist áhyggjufull yfir dvínandi stuðningi við Istanbúl-samninginn á þessum tímum. Hún hefði sjálf upplifað ofbeldi þegar heimsbyggðin stóð hjá á meðan þjóð hennar mátti þola kerfisbundna útrýmingu og nauðganir. Í Istanbúl-samningnum væru skilgreindar aðgerðir til að koma í veg fyrir kynbundið ofbeldi en ekki aðeins bregðast við því. Nauðsynlegt væri að tryggja efnahagslega valdeflingu kvenna og jafnrétti kynjanna til að konur yrðu ekki arðrændar og misnotaðar. Þá væri gagnaöflun forsenda þess að hægt væri að skilja kynbundið ofbeldi og greina þörf fyrir aðstoð. Ekki væri lengur hægt að loka augunum fyrir þessum alvarlegustu og umfangsmestu mannréttindabrotum í heimi. Með því að berjast gegn kynbundnu ofbeldi á friðartímum væri einnig komið í veg fyrir kynbundið ofbeldi í stríðum.

Þórhildur Sunna Ævarsdóttir var framsögumaður skýrslu og ályktunar um stöðu Krímtatara. Í ályktun sinni ítrekaði þingið þá afstöðu sína að viðurkenna ekki innlimun rússneskra yfirvalda á Krímskaga árið 2014. Þingið fordæmdi alvarleg mannréttindabrot gagnvart krímverskum töturum og kallaði eftir því að fram færi rannsókn á ásökunum um morð, mannhvörf, pyntingar eða niðurlægjandi meðferð Krímtatara. Tjáningarfrelsi yrði að vera tryggt og aflétta þyrfti lögbanni á fjölmiðla Krímtatara. Þingið gagnrýndi beitingu rússneskra laga á Krímskaga, sérstaklega laga gegn hryðjuverkum og öfgahópum. Kallað var eftir því að öllum pólitískum fögnum yrði sleppt, svo og þeim sem væru í haldi á grundvelli rússneskra laga. Þórhildur Sunna ítrekaði að Krímskaginn væri hluti Úkraínu þrátt fyrir hernám og innlimun Rússa. Hins vegar bæru Rússar, sem hernámþjóð, ábyrgð á mannréttindabrotum sem framin væru á svæðinu. Hún benti á að meiri hluti Krímtatara hefði verið andvígur hernámi Rússa og innlimun skagans og hefðu margir þeirra mótmælt kröftuglega. Í kjölfar innlimunar Krímskagans hefði staða Krímtatara versnað til muna og þessi þjóðernishópur þolað mannréttindabrot á borð við aftökur án dóms og laga, pyntingar og ómannúðlega meðferð. Dæmi væru þess að Krímtatarar sættu ógnunum og tilhæfulausum handtökum og húsleitum. Þá hefði fólk verið ákært fyrir þátttöku í hryðjuverka- eða öfgasamtökum fyrir aðild sína að samtökum sem ekki væru bönnuð í Úkraínu.

Þingið samþykkti að halda tvær sérstakar umræður, annars vegar um stöðu mála í Hvíta-Rússlandi og hins vegar um nauðsyn samstöðu milli Evrópulanda í innflytjendamálum til að aðstoða þau lönd sem helst taka við flóttamönnum á leið til Evrópu. Ólafur Þór Gunnarsson talaði fyrir hönd flokkahóps vinstri manna í umræðu um Hvíta-Rússland og fjallaði um þvingaða lendingu farþegaflugvélar í Minsk í lok maí og handtöku Roman Protasevich og Sofia Sapega í kjölfarið. Hann sagði atvikið hafa verið skýrt brot á alþjóðalögum auk þess sem lífi annarra

farþega hefði verið stefnt í hættu. Nauðsynlegt væri að þrýsta á hvítrússnesk stjórnvöld að sleppa parinu úr haldi umsvifalaust og gefa skýr skilaboð um að þessar aðgerðir yrðu ekki liðnar. Á sama tíma þyrfti að forðast það að viðbrögð alþjóðasamfélagsins bitnuðu á almenningi í Hvíta-Rússlandi sem berðist fyrir sjálfsögðum mannréttindum á borð við frjálsar og lýðræðislegar kosningar og tjáningarfrelsi.

Ályktun þingsins um fjölmiðlafrelsi og rétt almennings til upplýsinga kallaði eftir því að aðildarríki Evrópuráðsins skilgreindu rétt almennings til upplýsinga byggðan á gagnsæi og fjölbreytni í fjölmiðlun. Það væri nauðsynlegt til að hvetja til lýðræðislegrar þátttöku og berjast gegn falsfréttum og upplýsingaóreiðu. Í ræðu sinni sagðist Þórhildur Sunna Ævarsdóttir vilja nota tækifærið og benda þingheimi á ógn við tjáningarfrelsi á Íslandi sem fælist í eignarhaldi valdamikilla aðila á fjölmiðlum. Samherji, leiðandi fyrirtæki í sjávarútvegi á Íslandi, hefði áreitt og ofsótt fjölmiðlamann og fjölmiðla í kjölfar uppljóstrana um spillingarmál fyrirtækisins í Namibíu. Fyrirtækið hefði grafið undan fjölmiðlafrelsi á Íslandi og einnig framleitt eigin áróður. Hún benti á að sjávarútvegur væri mikilvæg atvinnugrein á Íslandi. Nokkur hundruð manns hefðu auðgast gríðarlega á auðlindinni og fjárfest í fjölmiðlum til að hafa áhrif á almenningsálit á Íslandi, sérstaklega skoðanir fólks á nýtingu auðlinda sjávar. Eignarhald fjölmiðla á Íslandi væri ekki skýrt og það ógnaði sjálfstæði fjölmiðla og tjáningarfrelsi fjölmiðlafólks.

Í ályktun um gagnsæi og reglur um erlenda fjármögnun stjórnmalaflokka og kosningabaráttu fordæmði þingið tilraunir aðildarríkja til að hafa áhrif á lýðræðislegar kosningar í öðrum löndum með fjármögnun. Þingið hvatti aðildarríki til að koma í veg fyrir erlenda fjármögnun stjórnmalaflokka með lagasetningu sem næði yfir bein framlög til einstakra frambjóðenda, framlög í rafmyntum, lán og fjármögnun gegnum milliliði eða frjáls félagasamtök. Ólafur Þór Gunnarsson talaði fyrir hönd flokkahóps vinstri manna og sagði íslensk stjórnvöld hafa gert umbætur á lögum um fjármögnun stjórnmalaflokka auk þess sem stjórnmalaflokkar hefðu komið sér saman um skýrar leikreglur. Öll erlend fjármögnun væri bönnuð og ekki væri leyfilegt að birta auglýsingar án þess að geta þess hvaðan fjármögnun kæmi. Hann benti á að þrátt fyrir þessar reglur væri nauðsynlegt að gefa stjórnmalaflokkum svigrúm til að eiga í samstarfi við systurflokka erlendis. Erlend fjármögnun frjálsra félagasamtaka væri á gráu svæði þar sem þessi samtök féllu ekki undir skilgreiningar á stjórnmalasamtökum en þau gætu haft áhrif á lýðræðislegar kosningar.

Þingið samþykkti einnig ályktun um það hvort ákæra skyldi stjórnmalafólk fyrir ummæli sem það léti falla í störfum sínum. Þingið ályktaði að stjórnmalafólk þyrfti sérstaklega að njóta tjáningarfrelsis en að það væri þó takmörkunum háð. Gæta þyrfti að meginreglum réttarríkisins þegar brugðist væri við hatursorðræðu eða andlýðræðislegum málflutningi stjórnmalafólks. Sérstaklega var bent á ákæru tyrkneskra yfirvalda um hryðjuverkastarfsemi þegar stjórnarandstæðingar ræða um Kúrda og landsvæði Kúrda. Þórhildur Sunna Ævarsdóttir, sem talaði fyrir hönd flokkahóps sósíalista og græningja, fagnaði því að til stæði að náða níu stjórnmalamenn frá katalónska hluta Spánar sem dæmdir voru fyrir tilraun til uppreisnar. Hún hvatti tyrknesk stjórnvöld til að fylgja fordæmi Spánverja og láta alla stjórnmalamenn lausa úr haldi. Málrelsi kjörinna fulltrúa væri grundvallarþáttur lýðræðisins.

Þingið samþykkti einnig ályktanir og tilmæli um mannréttindi og lagaleg vafaatriði í tengslum við bólusetningarvottorð, um félagsleg og efnahagsleg áhrif heimsfaraldursins, um áhrif heimsfaraldursins á réttindi barna, um aukna þátttöku kvenna úr minnihlutahópum í stjórnmalum og opinberri stefnumótun, um evrópska stefnu um samfélög brottfluttra og umaráttu gegn fordómum gagnvart svörtu fólki í Evrópu.

Péter Szijjártó, forsætisráðherra Ungverjalands, kynnti skýrslu ráðherreranefndar Evrópuráðsins. Davor Derenčinović var kjörinn dómari við Mannréttindadómstól Evrópu fyrir Króatíu. Samhliða þingfundum fundaði Íslandsdeild með Ragnhildi Arnljótsdóttur, fastafulltrúa Íslands í Strassborg. Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar og á vefsvæðinu <https://pace.coe.int/en/>.